

освіти потребують подальшого впровадження обґрунтованих інституційних реформ. Задля збереження національних педагогічних надбань та унеможливлення руйнації національної системи вищої освіти проводити їх потрібно виважено, поступово, заздалегідь підготувавшись організаційно і фінансово. Розвиток інтелектуального потенціалу України вимагає корінних змін взаємовідносин між наукою, державою і ринком. Рівень фінансування освіти недостатній, тому не забезпечує ефективного фінансування освітньої та прикладної наук. І доки в нас не будуть вирішені економічні й суспільно-політичні питання, Болонська система навряд чи реалізується. Змінюючи старе на нове, слід чітко усвідомлювати переваги першого над другим.

Єдиний вихід зі сформованої ситуації – або відмова від Болонського процесу, або внесення змін до ЗУ «Про вищу освіту», які детально регламентують Болонський процес у тому вигляді, в якому він повинен існувати згідно з Болонською декларацією і подальшими нормативними актами.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Балакіреєв М. Реалії Болонського процесу / Харків. нац. ун-т ім. В. Каразіна. – Х., 2006.
2. Каленюк І., Корсак К. Рух Європи до суспільства знань: Болонський процес і Україна // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 27.
3. Мовчан В. Освіта в контексті глобалізаційних процесів: моральні аспекти // Філософсько-антропологічні студії'2008. – К. : Стило; Д. : ДНУ, 2008. – С. 161-167.
4. Сбруєва А. Недоліки сучасних освітніх реформ // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 16.
5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>
6. Білик Д. Болонський процес в Україні – болочий процес. – 2010. – Режим доступу : <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5091846,00.html>
7. Аналітичний звіт «Особливості зовнішньої трудової міграції молоді в сучасних умовах» / Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді. – К., 2003.

УДК 37.046.16

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: РЕФОРМИ ПОТРЕБУЮТЬ ЛОГІЧНОГО ЗАВЕРШЕННЯ

І. В. Семененко, студ.

Ключові слова: Болонський процес, кредитно-модульна система, вища освіта, студенти.

Постановка проблеми. Останнім часом дуже багато уваги суспільства приділялось запровадженню стандартів Болонського процесу в системі української освіти. З 2005 року Україна стала однією із 46 європейських країн-учасниць даного процесу, наша держава зобов'язалася внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року. Вже минуло сім років з того часу, але чи запрацювала Болонська система в українських вишах? Які законодавчі зміни так і не були реалізовані? Напередодні ухвалення нового Закону України «Про вищу освіту» це питання є досить актуальним.

Аналіз публікацій. Темі Болонського процесу присвячено дуже багато публікацій, як в Україні, так і поза її межами. Але, на жаль, переважна більшість із них висвітлює суб'єктивні точки зору авторів і не дає змоги дати об'єктивну оцінку освітнім процесам. Питання запровадження Болонського процесу в Україні переноситься з освітньої площини у політичну. Серед вітчизняних авторів слід відзначити праці Я. Я. Болюбаша, М. З. Згуровського, М. Ф. Степко тощо.

Мета статті. Аналіз ефективності запровадження Болонської системи в просторі української вищої освіти, на прикладі ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» (ПДАБА), а також порівняння навчального процесу у ПДАБА та Політехнічному університеті м. Лодзь (Польща).

Виклад матеріалу. 19 травня 2005 року на Конференції у норвезькому місті Берген Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу, основною метою якого було створити єдиний європейський простір вищої освіти до 2010 року. Приєднання нашої країни до освітніх реформ мало надати можливість здійснити структурні перетворення вищої освіти за

узгодженою системою критеріїв, стандартів і характеристик, що дозволило б Україні стати визнаною частиною європейського освітнього і наукового простору [2].

Які ж основні позитивні зміни для українських студентів мав запровадити Болонський процес із 2005 року і чого, на жаль, так і не реалізовано навіть до 2012?

По-перше, це чітка уніфікація студентських документів, що підтверджують рівень та якість засвоєних знань для ідентифікації вищої освіти в різних країнах. У Європі вже давно діють спеціальні таблиці, що дають змогу порівнювати документи про освіту різних країн та навчальних закладів. Тобто, студент, котрий отримав диплом, наприклад, у Польщі, може вільно працевлаштовуватись або продовжувати навчання в іншій країні Європейського Союзу. Такі заходи забезпечують зайнятість європейських громадян із вищою освітою та міжнародну конкурентоспроможність європейської вищої освіти.

Перед українськими студентами ж досі існує проблема невизнання державного диплома у країнах Європи. Основним каменем спотикання у даному питанні є система української освіти, яка передбачає дуже велику кількість спеціальностей, плутанину в освітньо-кваліфікаційних рівнях, різні системи оцінювання знань тощо. У 2001 році Міністерством освіти розроблений додаток до диплома європейського зразка, який планувалося видавати за бажанням всім охочим студентам, проте виникає питання: чому наш «додаток європейського зразка» не визнається в самій Європі? До речі, в рамках Болонського процесу задекларована видача такого додатка безкоштовно, але, згідно з постановою КМУ, ця послуга в Україні вважається платною.

Наступним кроком, що мав реалізувати Болонський процес в Україні, мала б бути дворівнева система вищої освіти, що загально прийнята в Європі. Вона передбачає два освітньо-кваліфікаційних рівні: бакалавр (3 – 4 роки навчання) і магістр (1,5 – 2 роки). Диплом бакалавра свідчить про повну вищу освіту. Хто бажає продовжити навчання, стає спершу магістром, а потім може отримати науковий ступінь доктора. В Україні ж досі існують чотири рівні підготовки фахівців із вищою освітою: заклади I – II рівнів акредитації готують молодших спеціалістів і бакалаврів, у закладах III – IV рівнів акредитації готують бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Це спричинює нові незручності та плутанину. В Україні роботодавці, що звикли до радянської системи підготовки, вважають, що фаховим молодим спеціалістом студент може бути тільки після п'яти років навчання, тобто отримавши диплом магістра або спеціаліста. А коли студент намагається працевлаштуватись з дипломом бакалавра, то його сприймають як некваліфікованого фахівця, з неповною вищою освітою, та або взагалі не приймають, або приймають, але з суттєво нижчим окладом. Європейські виші та фірми також не розуміють і не визнають наші освітньо-кваліфікаційні рівні, і студенту доводиться складати купу іспитів, щоб підтвердити свої знання. В редакції проекту нового ЗУ «Про вищу освіту» вже передбачена норма двоступеневої підготовки фахівців, проте чи зможе влада не тільки запровадити новий закон, й донести його сенс до суспільства? Адже наразі ані студенти, ані переважна більшість викладачів та роботодавців не розуміють різниці між існуючими освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Ще одним пунктом, що мав запровадити Болонський процес у системі української освіти, є кредитно-модульна система навчання. Кредитами називаються умовні одиниці, в яких визначається обсяг утворення годин на дисципліну. За кожною такою одиницею стоїть певна кількість освоєних понять, зв'язків між поняттями, напрацьовані навички, тобто загальна трудомісткість отриманих знань і умінь, включаючи самостійну роботу студентів і складені ними проміжні і підсумкові іспити, інші види навчальної роботи. Для того, щоб студент добре засвоїв навчальну дисципліну, вона поділяється на певну кількість змістовно завершених частин, які називаються модулями. Модуль – це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми, що реалізується різноманітними видами навчальної діяльності студента [1].

З 2006 року в Україні була прийнята 100-бальна (ECTS) кредитно-модульна система оцінювання, однак і досі немає єдиного підходу до виставлення даних оцінок, їх тлумачення та чіткого розуміння їх сутності. Так, наприклад, в одних вищих навчальних закладах оцінка «5» за новою системою варіюється в межах «85 – 100 балів», наприклад, у Державному хіміко-технологічному університеті, тоді як в інших вишах за цю оцінку нараховують від 90 балів (Придніпровська державна академія будівництва та архітектури). Виникає питання: якщо в Україні оцінювання знань за єдиною системою здійснюється різними вишами по-різному, як тоді сприймати дані оцінки у європейському вищому навчальному закладі? Інше питання, наскільки ця система об'єктивна?

З одного боку, вона мала б захищати тих, хто має справді високий рівень знань: якщо студент відповідав на семінарських заняттях, брав участь у конференціях тощо і добре написав

модульну контрольну роботу, то він має можливість отримати оцінку, не складаючи іспиту. До речі, одним із головних пріоритетів Болонської системи є систематичне, поступове й об'єктивне оцінювання знань студента, адже модульна система передбачає модульні контролю, на основі яких студент отримує підсумкову оцінку, тобто система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. В ідеалі у даному випадку зменшується вплив суб'єктивного ставлення викладача до студента і збільшується заохочення останнього працювати протягом усього навчального семестру, а не лише вчити предмет перед іспитом. Таким чином, нова система оцінювання виступає своєрідним інструментом відсіювання тих студентів, які не докладають зусиль для одержання знань: студент не допускається до здачі іспиту, якщо упродовж семестру взагалі не відвідував занять або рідко був присутній на них [2].

Проте, з іншого боку, чи працює така система в українських вишах? На прикладі тієї ж Придніпровської державної академії будівництва та архітектури ми бачимо, що кожна кафедра та кожний викладач трактують Болонський процес та кредитно-модульну систему по-різному. Одні викладачі погоджуються з тим, що якщо студент вчасно складає всі модульні контролю, відвідує заняття, бере активну участь у роботі, він заслуговує на так званий «автомат», інші ж категорично це заперечують і наполягають на загальному іспиті з дисципліни. Так само й нараховуються бали: одні викладачі можуть оцінити знання студента у 100 балів, інші ж вважають, що максимальна оцінка з тієї ж самої дисципліни лише 90. Нажаль, дуже поширена практика, коли студенту, аби не зіпсувати статистику успішності вишу ставлять 60 балів фактично тільки за відвідування лекцій, а студента який прагне вчитись і працювати, оцінюють у 88 балів, і, щоб підвищити оцінку лише на 2 бали, йому потрібно скласти іспит з усього курсу. Тобто немає чіткої справедливої системи оцінювання знань. Існує дуже багато подібних прикладів, як кажуть, – скільки викладачів – стільки й поглядів. Проте всі ці речі дуже впливають на навчальний процес, та на якість освіти зокрема.

Існує також проблема у структурній побудові модульних контрольних робіт. Часто питання, які виносяться в екзаменаційні білети, відрізняються між собою ступенем складності, і кінцева оцінка за виконану роботу залежить не від реальних знань студента, а від того, як захотів його оцінити викладач.

Наступним принципом Болонського процесу є сприяння мобільності студентів, викладачів і науковців для зміцнення взаємозв'язків та поліпшення взаєморозуміння між різними освітніми системами, сприяння обміну культурними цінностями і звичаями різних країн. Для усвідомлення і затвердження конкурентоспроможності своїх знань і умінь кожен студент повинен мати можливість хоча б короткий час навчатися і стажуватися за кордоном. Так, наприклад, Політехнічний університет м. Лодзь (Польща) має двосторонні договори про обмін студентами та викладачами майже з 300 вищими навчальними закладами світу, майже 20 % студентів беруть участь у численних програмах обміну (найпоширеніші це ERASMUS, DAAD, СЕЕРУС та ін.), студенти франко- та англійських проектів мають обов'язково навчатись мінімум один семестр за кордоном та після закінчення навчання отримують два дипломи – свого навчального закладу та ВНЗ, де проходили стажування. Всі витрати пов'язані з програмами обміну студентів повністю фінансуються міністерством освіти або вузом. Більш розвинуті європейські країни. Такі, наприклад, як Німеччина, можуть дозволити собі відправляти на навчання за кордон за програмами обміну до 50 % студентів.

В Україні й досі, на жаль, нема ні цілей, ні стратегій сприяння студентському обміну. Якщо студенту вдасться отримати гранд або стипендію на навчання у європейському вузі, то тільки завдяки його ініціативності та бажанню. Держава майже зовсім не фінансує обмін студентами й не створює ніяких сприятливих умов для його розвитку.

Ще одним пунктом, передбаченим Болонським процесом є надання студентам більших прав і можливостей. Так, у Політехнічному університеті м. Лодзь студенти мають можливість вільно обирати перелік предметів, які вони хотіли б вивчати, та певною мірою складати графік відвідування лекцій. Кожного семестру з ініціативи студентського парламенту та за підтримки ректора проводиться анкетування студентів з метою виявлення та усунення найбільш гострих проблем, пов'язаних із навчальним процесом. Цікаво, що студенти також мають право вільно і без наслідків для себе поскаржитись на некомпетентних працівників адміністрації ВНЗ. Якщо їх скарга буде вмотивована, то приймаються відповідні заходи, навіть до звільнення працівника. Також при міністерстві освіти існує Польська акредитаційна комісія (Polish Accreditation Committee), до складу якої входить три професори, один юрист та обов'язково один студент: ця комісія має право у будь-який час перевірити будь-який вуз та скласти звіт міністерству.

В Україні немає ніякого чіткого механізму впливу студентів на навчальний процес. Так, теоретично, на папері, студенти мають право прозоро допускатись до складу Державної акредитаційної комісії, вчених рад ВНЗ, консультативно-дорадчих органів при міністерстві тощо. Але на практиці ми стикаємося з тим, що всі навчальні плани формує міністерство, до складу ДАК та інших органів допускаються тільки «обрані» студентські представники. А якщо до цього додати ще й те, що більшість українських студентів узагалі байдуже ставиться до навчального процесу, то й отримуємо, що ніякого прогресу ми не маємо. Старі «верхи» не хочуть змін, а молодим просто не дають такої можливості.

Європейська система вищої освіти націлена на кінцевий результат, тобто весь процес направлено на здобуття високих фахових знань за чітко визначеною спеціальністю. З одного боку, це вузька спеціалізація, але з іншого – висока дієвість отриманих знань. Дієвість – це здатність використовувати набуті знання, уміння на практиці. За експертними оцінками, цим параметром українські студенти-випускники поступаються найбільше. Дипломований фахівець європейського стандарту відразу отримує робоче місце і виконує свої посадові обов'язки, його диплом гарантує високий рівень підготовки. Приймаючи на роботу фахівця, фірма впевнена у рівні його компетенції [2]. Натомість в Україні поширена практика «влаштувався на роботу – забувай все, чого вчили у виші, вчися спочатку».

Європейська освіта зорієнтована на споживача – студента, студент є основою всього процесу, тоді як українські викладачі часто забувають, що виші працюють для студентів, а не навпаки. У Європі знають і розуміють, що отримати освіту здатна не кожна людина. Вищу освіту отримує заледве один із десяти випускників шкіл, а до вищих студій (на магістерському і докторському рівнях) доходить не більше 10 – 15 % випускників бакалаврату. Освіта в Україні перетворилась на бізнес, беруть усіх, аби були гроші на навчання, а якість нікого з чиновників не турбує. Українські виші приймають на навчання до 70 % випускників шкіл, тобто усемеро більше, ніж дозволяє нормальний розподіл інтелекту. За прогнозами європейських фахівців, Україні достатньо мати 40 – 50 вищих навчальних закладів. Натомість, за даними офіційної статистики, у 2009 році в Україні функціонувало 966 вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації.

Висновок. Загалом запровадження Болонського процесу у країнах Європейського Союзу дало позитивні результати. Але, якщо проаналізувати стан вітчизняної системи вищої освіти, то можна зробити висновок, що приєднання України до Болонського процесу у 2005 році було більш політично вмотивоване рішення, аніж раціональне. Прагнучи наблизитись до ЄС, ми намагаємось скопіювати європейські стандарти, зовсім забуваючи про те, що національна освітня та економічна база не готова до таких змін. У результаті замість якісного поліпшення і реформ в освітній галузі Україна створила собі нові проблеми. З 2005 року більшість положень Болонської системи так і не були реалізовані на практиці, а традиції та здобутки вітчизняної освітньої школи почали втрачатись.

Майбутнє української освіти можливе тільки тоді, коли керувати галуззю будуть фахівці, а не політики. Ми маємо взяти найкращі риси світових моделей освіти, але з урахуванням наших національних особливостей та досвіду.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. **Кривчик Г. Г.** Вища школа і Болонський процес: Конспект лекцій. – Д. : ПДАБА, ДРІДУ НАДУ, 2008. – 34 с.
2. Болонський процес очима студентів / [за ред. Л. Кудіної].– К. : ГО «Молодіжна Альтернатива», 2010. – 80 с.